

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

А.Є. Савчук, заслужений діяч мистецтв України, доцент,
професор кафедри хорового диригування та виконавства
Національна музична академія України імені П.І.Чайковського

Ключові слова: вокально-хорова культура, мистецька освіта, художньо-естетичні принципи, вокально-хоровий рух, виконавська майстерність.

Вокально-хорова культура України ХХ – початку ХХІ ст. набувала яскравих характеристик самобутньої національної музичної культури. Відповідно особливої уваги заслуговує науковий доробок українського вченого А.Лашенка (1995–2009), який виклав і обґрунтував узагальнену характеристику і художньо-естетичні принципи хорової культури. Він розглядав хорову культуру як специфічний спосіб художньої діяльності, основою якого є прямий і зворотній зв'язок соціокультурних, художньо-естетичних і біофізичних факторів [1, 27-29; 2, 155-158]. Прослідкувавши історичний розвиток хорового мистецтва, музикознавець зробив висновок «про сталий, інтенсивний процес розвитку аксіологічних засад хорового мистецтва», а саме: встановлення європейського багатоголосся в період розквіту Київської Русі (ІХ–ХІІ ст.), бурхливий розвиток вітчизняної хорової музики в епоху партесного концерту, встановлення жанру класичного хорового концерту у творчості славнозвісних композиторів Д.Бортнянського, М.Березовського, А.Веделя, активний розвиток національно-демократичних хорових сил, вибух масового співацького руху за радянських часів і різкий перехід до духовного відродження від початку 90-х років ХХ століття. Дослідник зазначав, що динаміку змін і тимчасове панування певної тенденції у конкретному історичному періоді вокально-хорового руху регулюють найбільш стабільні важелі суспільного руху подій, а також фактор цілісності культури, зокрема, хорового співу [3, 177-189; 4, 34-39].

Проблематиці музично-культурних процесів в Україні за радянських часів, зокрема, специфіки розвитку вокально-хорового жанру присвячена наукова стаття А.Лашенка «Українське хорове мистецтво...» (К., 1998). Автор дослідження зосередив увагу на культурологічних аспектах формування виконавських стилів, ролі хорових колективів і провідних музичних діячів, які вплинули на становлення основних напрямів українського хорового виконавства. За його свідченням, корінна ломка всіх співацько-хорових традицій у післяжовтневий період до початку 50-х років ХХ ст. призвела до повного знищення вітчизняної духовної музики. Насадження культури масового співу відмежувалося від сформованих історично вокально-хорових традицій. Весь культурно-мистецький процес відзначався глибокою політизацією.

У 60-70-х роках ХХ ст. набувають інноваційних напрямків твори камерних хорів. В Україні його засновником цього мистецького напрямку став В.Іконник (1995-2003). У 70-х роках минулого століття у процесі повернення авторитету акапельного співу хорове виконавство розгалужується на два паралельно існуючі напрями – академічний і народний. Саме 80-ті роки ХХ ст. визначені перехідним періодом до соціально-політичних змін, коли і хорова культура, і виконавство набувають цілісності, регулюючи хід суспільно-політичних подій. Новою тенденцією цього періоду стала поява церковних хорів, які характеризувалися спрощеним репертуаром і неузгодженістю виконавських інтерпретацій. З точки зору інших мистецтвознавців у 80-х роках хорове мистецтво виконувало завдання державної ваги з позицій його впливу на свідомість радянського суспільства. Зазначають про таку, на той час нову, форму творчості й виконавства, як хоровий театр із використанням у ньому стереофонічних ефектів, залучення елементів сценічного дійства, кіно й живопису [4, 67-69; 5, 234]. У 60–70-х роках ХХ ст. відбувається піднесення хорової справи внаслідок плідної композиторської та виконавської творчої співпраці. І саме в цей період поруч із Л.Дичко, І.Карабицем на творчій арені з'являється ім'я Є.Станковича. Пізніше його композиторська діяльність буде розширена музично-культурним внеском В.Зубицького, Ю.Іценка, О.Яковчука, В.Степурка. Середина 70-х років ХХ ст. характеризується утворенням чіткого розгалуження (розмежування) на два виконавські напрями – академічний і, т.зв. «народний спів». Стосовно першого напрямку еталоном хорового виконавства залишалася капела «Думка» [6, 15-19; 7, 13-14].

Культурну парадигму кінця ХХ ст. з наявністю заперечного компонента Н.Герасимова-Персидська визначає як некласичну культурну парадигму. У новітній музиці з її милуванням триваючою миттю повнота актуального переживання стає самодостатньою, довготривалий теперішній час набуває рис просторовості і поєднується з категоріями вічності. Поняття «простору» змінюється у напрям глибинності завдяки тривалим, вібруючим, багатообертонним акордам, розмитим тембральним контурам, довготривалим відгомонам, а звукові «плями» затирають ясні класичні лінії. Паралель між середньовічними поліфонічними формами проглядає у відображенні неоднорідності часопросторових параметрів у музичній тканині з прискоренням і уповільненням, розрідженням і ущільненням, із здатністю ввести у стан, в якому мить втрачає межі і час набуває об'єму. Безкінечні канони як одна з розповсюджених поліфонічних технік школи Нотр Дам, які втілюють рух у нерухомості, набули особливого вжитку у творах сучасних українських композиторів. На межі ХІХ–ХХ ст. українські хорові сили були спрямовані у рідше національно-визвольної ідеї та боротьби за соціальні зміни. При переважанні церковно-співацької практики в хоровому мистецтві набуває обертів і музично-просвітницька та концертна діяльність провідних хорових колективів завдяки творчим

зусиллям М.Лисенка, О.Кошиця, М.Леонтовича, Д.Січинського, К.Стеценка, Я.Яциневича та інших. Складним в історії мистецтва постає революційний період. У 20-х роках хорове виконавство свідомо спрямовується на заперечення попередніх художніх здобутків і протиставлення «буржуазної та пролетарської культур хорového співу». У сфері української музичної творчості особливий внесок належить К.Стеценку. На думку фахівців, він відкрив нові шляхи розвитку української церковної музики, джерелом відновлення якої мусили стати народні релігійні жанри – колядки й канти. Цей факт свідчить про асиміляцію національного фольклору та музичних церковних джерел.

У 20-ті роки ХХ ст. відбувалися спроби осмислення шляхів формування національного музичного стилю. Його другий рівень формування в систему знаходився у використанні обробок народних пісень та залученні фольклорних мелодій до професійної музичної творчості. У цей період спостерігається пріоритетність національного фактору в творчості по відношенню до відсутності проявів значного інтересу до новітніх музичних течій. Одночасно з цим у творчості представників композиторської генерації першої третини ХХ століття (М.Лисенка, Я.Степового, К.Стеценка, О.Кошиця) існує синтез національного, народного та загальноєвропейського. На думку О.Козаренка, якщо намагатися «вербалізувати загальностильову парадигму» в українській музиці першої третини ХХ століття, то це буде «рух від полі- до моностильового синтезу», осягненням якого стала опера «Золотий обруч» Б.Лятошинського (1928 р.), яка відкрила новий етап розвитку національного музичного мистецтва України.

Список використаних джерел

1. Масол Л. Впровадження нових програм з мистецтва та художньої культури. Мистецтво та освіта. 2001. № 3. С. 27–29.
2. Мартиненко С.М. Загальна педагогіка: навч. посіб.; автор. колектив: С.М.Мартиненко, Л.Л.Хоружа. Київ: МАУП, 2002. 176 с.
3. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посібник. Київ: Київ. ун-т імені Б.Грінченка, 2013. 248 с.
4. Падалка Г.М. Музична педагогіка; за ред. В.Г.Бутенка. Херсон: ХДШ, 1995. 104 с.
5. Професійна освіта: словник: навч. посібник; укладачі: С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Никало. Київ: Вища школа, 2000. 349 с.
6. Пучко-Колесник Ю.В. Діяльність диригента-хормейстера як соціокультурний феномен: автореф. дис....канд. мистецтвознавства: 26.00.01; Національна музична академія України імені П.І.Чайковського. Київ, 2009. 20 с.
7. Тарарак Н.Г. Міжпредметні зв'язки вокально-хорових дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти. Харків, 2008. 19 с.